

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

Editorial

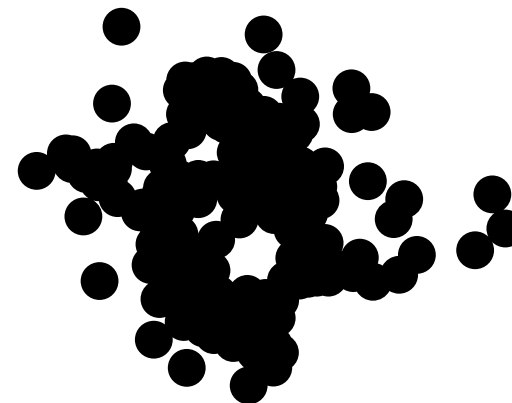
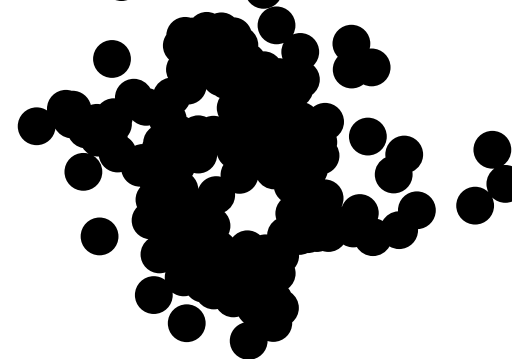
Editorial

Editorial

Editorial

Martin Škabraha

Marianna Placáková

V 34. čísle *Sešitu* se sešly texty týkající se konkrétních trendů v současné umělecké tvorbě i teoretické či historické reflexe umění obecně. Společným rysem všech příspěvků je vyrovnávání se s tradičními kategoriemi, jež byly problematizovány aktuálním vývojem našeho světa.

V první studii poskytuje Tereza Hadravová úvod do myšlení americké estetičky Susanne K. Langer (1895–1985). V pojetí Langer jsou formy umělecké tvorby odvozené od apriorních forem lidské zkušenosti, a základní dělení umění na jednotlivé druhy tedy není arbitrární, ale odráží něco podstatného z lidské přirozenosti. Hadravová hledá způsob, jak (zdánlivě) zastaralé kategorie, s nimiž Langer pracuje, použít pro interpretaci dnešní, často velmi „intermediální“ tvorby. Na příkladu instalace *Sto žen* Alfreda Jaara pak navrhuje chápat některá díla současného vizuálního umění jako určitý typ literatury.

Jsou zavedené, avšak inovativně aplikované kategorie stále těmi samými kategoriemi? Nalézáme je jako něco, co je zkrátka k dispozici, nebo je použitím na nový materiál spíše (znovu) vynalézáme? A není překvapení, které se dostaví, když se dílo vizuálního umění definuje jako literatura, jen jiným projevem nepředvídatelné hybridity, jejíž nápor nelze odrazit ani držením „klasických“ forem?

Tradiční kategorie západního myšlení se často vyznačují antropocentrismem. Schopnost umělecké tvorby tak může sloužit i jako jeden z definujících rysů lidskosti, odlišujících nás od „pouhého“ zvířete a implikujících, že člověk je v podstatném smyslu „něco víc“. Tereza Špinková ve své studii sleduje, jak se během posledních třiceti let proměnil diskurz v uvažování o roli zvířat v umělecké tvorbě, a to mj. pod vlivem posthumanismu či critical animal studies. Pro konkrétní ilustraci těchto tendencí si vybrala díla, v nichž zvířata nefigurují jen jako objekty uměleckého ztvárnění, ale jejichž autoři a autorky jim s pomocí inovativně použité kategorie spolupráce připisují svébytný podíl na tvorbě, a tím relativizují výjimečnost člověka jako bytosti obdařené tvůrčím génem. Důraz je kladen na

prožívání, sdílení času a prostoru, na stávání-se. Člověk se tu jeví nejen jako tvůrce, kontrolující celý proces vzniku díla, ale také jako výtvar určitěho vztahu, který ho přesahuje. Nejsme jednoduše tím, čím jsme; něco nás tím, čím jsme, dělá, aniž bychom to mohli mít plně pod kontrolou.

V poslední recenzované studii se Marika Volfová a Mikuláš Černík zabývají možnostmi imaginace sociálně-ekonomické transformace, a to na základě zhodnocení série workshopů, které prováděli v minulých letech na půdě několika vzdělávacích a uměleckých institucí. Autorská dvojice, netající se svým aktivistickým zájemem, vychází z pozice, v níž nejsme jako jednotlivci, ale ani jako lidstvo, pány vlastní situace. Skrze nezamýšlené důsledky našeho jednání jsme sice v nějakém smyslu jejími původci, ale následně i jejími výtvarci. Jsme sami důsledkem klimatické krize a s ní souvisejících změn, jež nás dělají tím, čím nyní jsme. Volfová a Černík se snaží v tomto proudu, který s sebou hrozí strhnout celou dosavadní civilizaci, postavit, chytit se za ruce a nějak tomu velkému, přímo geologickému stávání-se vtisknout znovu lidskou tvář a usměrnit ho podle představ ideální budoucnosti. Jenže už představování si spravedlivé a udržitelné společnosti naráží na staré kategorie, skrze které jsme zvyklí rozumět světu.

Problém ovšem může být ještě hlubší: není i samotná představa, že si nejprve představíme budoucnost a pak budeme svět utvářet podle této představy, příliš vázaná na sebevědomý novověký humanismus, na kategorii člověka coby velkému tvůrce (systémů), byť obohacenou např. o dekolonizační perspektivu? Není tato ambice ještě příliš uvízlá ve filozofických předpokladech západní modernity, jež často sloužily k podmaňování si jiných částí světa?

Globální procesy, trhající svět, jak ho známe, na kusy, nevyhnutelně proměňují i umění a pohled na jeho dějiny. Náš vydavatel, Vědecko-výzkumné pracoviště AVU, vydalo minulý rok knihu *Umění a emancipace*, výběr z textů polského historika umění Piotra Piotrowského, jehož

badatelským zájmem byla právě pozice dějin umění a umělecké produkce v globalizovaném světě, zejména pak vztah center a periferií a Východu a Západu. V textu *Od globálních k alterglobalistickým* dějinám umění z roku 2012, který nakonec nebyl do výboru zařazen, a tak jej otiskujeme v tomto čísle *Sešitu*, reaguje Piotrowski na podněty dekolonizace, hledá cestu, jak zpochybnit tradiční hierarchie a zároveň nepřebírat některé nereflektované stereotypy používané v postkoloniálním myšlení.

O reflexi uvedené knihy, resp. Piotrowského myšlení vůbec, jsme požádali Milenu Bartlovou a Matthew Rampleyho. Nezávisle na sobě tak vznikly dvě stati zasazující Piotrowského teze do dnešního českého kontextu, nahlíženého „zevnitř“ i „zvenčí“. Milena Bartlová objasňuje specifické historické okolnosti vzniku Piotrowského textů a především jeho přijímání u nás, přičemž poukazuje i na nedostatečnou recepci postkolonialismu ve vztahu k regionu středovýchodní Evropy. Matthew Rampley se pak ve své anglicky psané stati věnuje především Piotrowského eseji *O prostorovém obratu* a krom jiného problematizuje esencionalizaci Západu na příkladu Velké Británie.

Dekolonizace usilovala o demaskování konceptu civilizační nadřazenosti, často prostřednictvím kategorie diverzity či kulturní difference jako něčeho, pro co je třeba žádat uznání. Jenže kulturní svébytnost se sama může stát nástrojem neokoloniální exploatace, protože – jak varuje Rampley – potenciálně podkopává obecnější vazby solidarity. Od dob, kdy vyšla Piotrowského esej, se vymezování vůči nadřazenosti Západu stalo jedním z typických rysů neonacionalistického resentimentu, s nímž autoritářští politici postsocialistických zemí zachraňují údajnou „pravou Evropu“ před západní liberální dekadencí.

Lze vůbec ve světě bující hybridity ještě najít opravdové centrum, nebo už všude prosakují kalné vody periferie? Jak překonat staré kategorie, které nám brání pojmenovat přítomnost adekvátními pojmy, a přitom neupadnout do

nových pastí? Nevíme. Alespoň jsme vám ale připravili čtení, které vás k hledání odpovědí na podobné otázky může inspirovat.